

Spana på ett yrke – hälsa, vård och omsorg

- en vägledningsprocess till gymnasial vårdutbildning

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Delprojektet Spana på ett yrke – hälsa vård och omsorg

Spana på ett yrke – hälsa, vård och omsorg ingår som delprojekt i en planerad större satsning av en grupp skolor inom nätverket Lärlingskompassen. I huvudprojektet, "Vårdlärling – och vägen dit" vidareutvecklas en modell för gymnasial lärlingsutbildning inom vård- och omsorgsprogrammet. I delprojektet konkretiseras en bred vägledningsprocess som syftar till att skapa en positiv bild av yrkesområdet som lockar fler ungdomar att söka utbildningar inom programmet. Denna bilaga är underlag för fortsatt arbete med delprojektet: efer en inledande text om behovet följer utkast till dels en "uppgiftsbank" för entreprenöriellt lände om yrkesområdet ([bilaga 1](#)) dels en introduktion av processen till elever i högstadiet ([bilaga 2](#))

Skolans vägledning måste förstärkas

Många elever känner sig oförberedda inför gymnasievalet och allt färre elever väljer yrkesprogram, trots goda möjligheter till jobb och försörjning inom många yrkesområden. Genom en tydlig, strukturerad och synlig vägledningsprocess kan fler ungdomar att få upp ögonen för yrkesområden som passar deras egna drömmar och mål. Därmed skapas också förutsättningar för väl underbyggda val av gymnasieprogram.

En modell för en sådan tydlig och strukturerad vägledningsprocess, "Spana på ett yrke (åk 7-9)" har tagits fram av lärare och vägledare i Kungsbacka och Uddevalla i ett utvecklingsarbete som finansierats av Svenska ESF-rådet (se [bilaga](#)). I modellen integreras prao i åk 8 och 9 med studie- och yrkesvägledningen och skolans ämnesundervisning i en sammanhängande röd tråd från åk 7. I arbetet har också ingått att ta fram ett processverktyg för skolans breda vägledning och att skissa "prao-paket" för att motverka könsstereotypa val till vissa yrkesprogram, bl a vård och omsorg.

Skev bild av yrkesområdet

Att ge ungdomar en tidig och positiv inblick i yrkeslivet är särskilt viktigt för vården som inom många verksamhetsområden och i stora delar av landet har växande problem med personalförsörjningen. Varje åtgärd som kan öka rekryteringen till grundutbildningarna är viktig och ett centralt "åtgärdsområde" är grundskolans s k breda vägledning. Det är emellertid en svår uppgift eftersom skolans – och många ungdomars - bild av yrkesområdet är ganska traditionell och färgad av äldreomsorgen som svarar för huvuddelen av praoplatserna, vilket ibland skrämmer bort ungdomar

En vägledningsprocess till vård och omsorg

Utmaningen är alltså att visa en annan framtidsbild av ett yrkesområde som präglas av stora förändringar som varken lärare eller syvare kan förväntas överblicka. Däremot bör det vara möjligt att i samverkan med en närbelägen gymnasieskola med vård-och omsorgsprogrammet, lokalt arbetsliv och regionala lärosäten skapa en vägledningsprocess som visar mångfalden av studievägar och yrkeskarriärer som kan intressera/locka fler ungdomar.

En sådan bred vägledning måste spegla yrkesområdets helt centrala roll i ett modernt samhälle men också ge ungdomarna perspektiv på "hur det har varit" och "hur det kommer att bli", i Sverige och internationellt. Exempel ska visa hur framsteg inom den medicinska forskningen och ny arbetsmetodik förbättrar våra möjligheter att bota, lindra och förebygga. Digitaliseringen kommer på bred front vilket kan intressera många ungdomar med exempel på hur hemsjukvård och hemtjänst förändras, hur samhällets organisation för samverkan inom vårdkedjan utvecklas och kommunikationen med patienter, vårdtagare och anhöriga förbättras. Andra områden av intresse för ungdomar kan vara forskning, barnsjukvård, psykisk ohälsa, folkhälsoarbete, katastrofhjälp, internationellt bistånd

Spana på ett yrke – hälsa, vård och omsorg

- en vägledningsprocess till gymnasial vårdutbildning

För hela yrkesområdet finns också särskilda möjligheter att betona de mjuka värden – likvärdighet, jämställdhet, rätt till personlig utveckling, social och kommunikativ kompetens, empati m m. Allt detta kan vävas in i ämnesundervisningen och sammanfogas med prao-aktiviteter i och utanför skolan som väcker ungdomars intresse för yrkesområdet och för att välja vård- och omsorgsprogrammet. En extra poäng är att en sådan flerårig ”vägledningsprocess” kan antas motverka de könsstereotypa gymnasieval som ofta sker på höstterminen år 9.

Ett praopaketer i samverkan med gymnasieskolan

I det följande skissas ett ”praopaketer” där idén är att stimulera ungdomars intresse för yrkesområdet genom en bred ”vägledningsprocess” år 7 – 9 där studie- och yrkesvägledningen, SYV, integreras med skolans ämnesundervisning och organiseras i samarbete med en gymnasieskola som kan erbjuda elever i åk 8 och 9 vissa praoaktiviteter på vård- och omsorgsprogrammet. Idealet är att vägledningen inleds redan i åk 4-6 då ungdomar kan tänkas vara mer öppna för reflektioner och diskussioner om könsroller och yrkesval. En tankeväckande och ganska konkret utgångspunkt för praopaketer kan vara examensmålen som när det gäller vård- och omsorgsprogrammet bl a konstaterar följande;

”Utbildningen ska (därför) utveckla elevernas kunskaper om människan i olika åldrar ur biologiska, psykologiska, sociala, kulturella och existentiella aspekter vid hälsa, ohälsa och funktionsnedsättning. I yrkesutövningen kombineras kunskaper från olika ämnesområden som medicin, pedagogik, sociologi, psykologi och vårdvetenskap. Utbildningen ska därför leda till att eleverna utvecklar en helhetsyn på människan och förståelse av livsstilens betydelse för hälsan.”

Praoappen LoopMe – ett processverktyg

Att planera, genomföra och arbeta uthålligt med en sådan vägledningsprocess tar gemensam tid som lärare och vägledare inte alltid har. För att underlätta implementeringen har Lärlingskompassen tagit fram en ”praoapp”, byggd på programvaran LoopMe som utvecklats av forskningsföretaget ME Analytics (www.praoappen.se)

Spaningen på ett yrkesområde börjar med att eleverna, i samråd med lärare och vägledare, väljer uppgifter som eleverna ska utföra, företrädesvis två och två eller tre och tre, men också i större grupper, t ex rollspel och gemensamma diskussioner. År 7 sker arbetet ”i skolan”, åren 8 och 9 ”i anslutning till praoperioderna” ute i arbetslivet. Uppgifterna läggs in i appen och förses med olika taggar som berör såväl yrkesspecifika som känslomässiga dimensioner. Eleverna redovisar utförda uppgifter digitalt till lärare/vägledare. Redovisningen kan även ske anonymt. Praoappen gör det därmed lättare för lärare och vägledare att gemensamt planera och överblicka vägledningsprocessen för ett stort antal ungdomar. Den digitala dokumentationen gör det också möjligt att följa upp och utvärdera skolans breda vägledning genom rapporter till skolläning, skolhuvudmän, programråd m fl. (Praoappen är tillgänglig på www.praoappen.se och kan testas kostnadsfritt)

En synbar och sammanhängande helhetsbild

Uppgiftsstrukturen kan och bör dels integreras med undervisningen genom att uppgifterna förbereds och följs upp i klassrummet, dels presenteras för programråd och skolans arbetslivscontakter för att visa ambitionerna att ge eleverna en sammanhängande och meningsfull läroprocess. Som omväxling till uppgifterna kan lärare och vägledare använda rollspel och andra gemensamma övningar på teman som är relevanta för självanalys och samverkan, i och utanför arbetslivet.

Spana på ett yrke – hälsa, vård och omsorg

- en vägledningsprocess till gymnasial vårdutbildning

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Bilaga 1: Uppgiftsbank för hälsa, vård och omsorg

Uppgifterna har indelats i två huvudkategorier – dels uppgifter som har fokus på elevernas personliga utveckling, dels uppgifter som mer inriktas på förhållanden med anknytning till yrkesområdet hälsa, vård och omsorg. Med viss anpassning kan flertalet uppgifter användas i alla årskurserna.

PERSONLIG UTVECKLING

Har du några förebilder i arbetslivet eller i olika yrkesroller? Där du bor? I Sverige?

Varför är jag intresserad av andra människors hälsa och ohälsa?

Vad menas med en hälsosam/hållbar livsstil?

Varför är jämställdhet viktig? I skolan? I arbetslivet? I familjen?

Vad kan göras för unga med funktionshinder? Hur ser det ut i din skola? Eller din kommun?

Vad kan vi lära av andra kulturer? Vad förenar och vad skiljer oss?

Längtar du efter en viss yrkesroll? Intervjua någon som arbetar med just detta.

En bok/film jag läst/ sett som berör vården? Hur berörs du av andra människors lidande?

Vilka egenskaper är viktiga om man ska jobba med barn, vuxna och äldre? Vilka förebilder finns?

Varför är det så få killar som söker till utbildningar inom vård och omsorg?

Vad menas med diskriminering? Vilka grupper riskerar att utsättas för diskriminering?

Diskriminering i arbetslivet. Hur vanligt är det och hur motverkas det?

Någon du känner blir mobbad. Vad kan du göra? Skolan? Någon annan?

Facebook och andra sociala media är fantastiska. Men finns det några nackdelar? I så fall vilka?

Ung Företagsamhet. Vad gjorde du? Hur gick det? Vad fick du med dig?

Vad menas med begreppet "anställningsbar" inom vården?

Rollspel och övningar Som omväxling till uppgifterna kan man använda rollspel och andra gemensamma övningar på teman som är relevanta för självanalys och samverkan, i och utanför arbetslivet, t ex "Samverkan eller konkurrens", "Konstruktiva möten", "Brainstorming", "Konsten att kommunicera", "Krafter som driver och hindrar", "Former för problemlösning"

YRKESOMRÅDET HÄLSA, VÅRD OCH OMSORG

Intervjua någon som arbetar med barn, vård eller äldreomsorg? Vad är bra och dåligt i arbetet?

Hur fungerar skolhälsovården i din skola? Hur ser barnhälsovården ut i andra länder?

Svälten genom tiderna. Många i världen svälter. Hur ser det ut idag? Förr? Fanns svält i Sverige?

Ett studiebesök eller en föreläsning. Vad fick du ut av det? Vad diskuterades i klassen?

En patients historia. Intervjua någon du känner som varit sjuk länge – barn, vuxen eller äldre

I det moderna samhället;

- blir människor äldre och äldre. Varför?
- ökar sjukskrivningarna i vissa yrkesgrupper. Varför?
- blir fler människor allergiska. Varför?
- drabbas fler och fler av psykisk ohälsa. Varför?
- finns det s k livsstilssjukdomar? Vilka och varför? Välj ett exempel och presentera det.

Beskriv den arbetsplats där du praoat. Vem gör vad? Arbetsfördelningen? Kunder/brukare?

Vem betalar för tjänster inom vården? Är det skillnad mellan offentliga och privata verksamheter?

Omsorg för äldre har olika former. Varför? Beskriv någon. Vad menas med multisjuka?

Hur används IT för att utveckla vården och kommunikationen med patienter och anhöriga?

Vilken betydelse tror du att VR, artificiell intelligens och robotar för vårdens framtid?

Jämför vård och omsorg i Sverige med något annat land. Vilka likheter och skillnader ser du?

Spana på ett yrke – hälsa, vård och omsorg

- en vägledningsprocess till gymnasial vårdutbildning

Bilaga 2: Praopaket för hälsa, vård och omsorg - elevintroduktion

Spana på yrket – hälsa, vård och omsorg

Idén med ett "praopaket" inom yrkesområdet hälsa vård och omsorg är att ge dina lärare och vägledare bättre möjligheter att hålla ihop den obligatoriska praon år 8 och 9 med dels skolans studie- och yrkesvägledning, SYV, dels undervisningen i olika ämnen. Tanken är förstås att du och dina kamrater ska få en samlad bild av ett intressant yrkesområde med många utbildningsvägar och spännande karriärer, både i Sverige och utomlands. Men till att börja med ska Praopaketet ge dig ett bättre underlag för ditt gymnasieval år 9.

Om vården

I Sverige har vi barnvårdscentraler, vårdcentraler, sjukhus, hemtjänst, äldreboenden och en rada andra samhällsinstitutioner som svarar för hälsa, vård och omsorg för alla - barn, vuxna och äldre. Vi lever i ett s k välfärdssamhälle och så ser det ut i de flesta europeiska länder. Men långt ifrån i alla - varje land en egen kultur vad det gäller omhändertagandet av unga, svaga, sjuka, handikappade och äldre. Kulturen har utvecklats under lång tid och hänger ihop med politik och religion, landets ekonomi och den tekniska och medicinska utvecklingen.

Hur vården och omsorgen är organiserad i Sverige läser du mer om i ämnet Samhällskunskap. Vård och omsorg är ett arbetsområde med många yrkeskategorier. Allt från läkare, sjuksköterskor, undersköterskor, arbetsterapeuter, psykologer, ambulanspersonal, logopeder, dietister, tandläkare och tandsköterskor till administrativ personal, IT-personal, kökspersonal, växelpersonal, receptionister, städpersonal, reparatörer med flera som inte arbetar direkt i vården men som behövs för att kunna erbjuda vårdtagaren en bra och säker vård. Ett allt viktigare inslag i välfärdssamhället är att man betonar individens ansvar för sin egen hälsa – man ska äta klokt, motionera, sova tillräckligt o s v.

Praopaketet Hälsa, vård och omsorg

Praopaketet bygger på att ni själva ska ta reda på hur vården och omsorgen fungerar genom att – med stöd av lärare och vägledare - samla och analysera fakta, genomföra intervjuer, lyssna till yrkesföreträdare och ibland redovisa resultaten både muntligt och skriftligt för andra. Information - som du samlat i Praoappen ger dig och dina lärare/vägledare en överblick av dina första kontakter med arbetsliv och yrken under åren i högstadiet.

År 7 jobbar ni mest i klassrummet men också utanför skolan med projekt och intervjuer. År 8 och 9 hänger era uppgifter ihop med praoveckorna ute på arbetsplatserna. Visst stödmaterial för de olika uppgifterna hittar du på www.larlingskompassen.se/spanapaettyrke

Praoappen - Så här kan du och dina lärare arbeta med den:

- Välj ut någon uppgift som intresserar dig och få OK från din lärare
- Bestäm vilka taggar du ska använda och hur kontakten med lärare och vägledare ska se ut
- Samla anteckningar i praoappen, se www.praoappen.se
- Beskriv hur uppgiften "kändes" och bifoga de filer du vill, t ex videoklipp, bilder eller texter.
- "Lämna in" till din lärare som är den ende som ser dina uppgifter.
- Om du vill kan du lämna anonyma kommentarer
- Diskutera resultaten med din lärare och (om du vill) med klassen